

COLUMN MICHEL KRIELAARS

Joseph Roth liet in 1923 in een roman al zien wat nu in de hele wereld gebeurt

14 februari 2025 Leestijd 2 minuten

Luisteren 🔊

Leeslijst 📖

Michel Krielaars is boekenredacteur en schrijft wekelijks over literatuur.

Volg

Zo nu en dan dwarrelt er een literair kleinood uit de hemel. En ook deze keer vloeit het uit de pen van Joseph Roth. Het is een onaf manuscript van zo'n 50 bladzijden, dat een roman had moeten worden met als titel *Erdbeeren*. In maart 1933 werd het gered uit de vernietigende handen van de Gestapo, die bij Roths linkse uitgeverij Kiepenheuer in Berlijn was binnengevallen om alles wat op papier leek in beslag te nemen. Twee maanden later werden Roths boeken samen met die van vele andere schrijvers die niets van de nazi's wilden weten op de brandstapel gegooid.

Pas in de jaren zeventig dook het manuscript weer op. En nu is het door Roth-kenner Els Snick vertaald en heeft Koen Broucke het fraai geïllustreerd. Die illustraties, waarin het rood overheerst, doen je het verdriet over het onaffe verhaal vergeten. Want samen met de tekst slepen ze je Brody binnen, Roths geboorteplaats in

Galicië, op een uur rijden van Lviv. Tot op de dag van vandaag lijkt de tijd er stil te staan. Ik kan het weten, want ik ben er geweest, nog net niet met paard en wagen. Alleen de Joden, die voor 1939 het merendeel van de bevolking uitmaakten, zijn verdwenen.

Al op de eerste bladzijde van *Aardbeien* is het feest, als Roth schrijft dat in zijn stad van de tienduizend inwoners er drieduizend ‘licht gestoord’ waren. En dan volgt er zo’n zin om te zoenen: ‘Een milde waanzin omhulde hen als een gouden wolk.’

Roths verteller in *Aardbeien* is Naphtali Kroj, die zichzelf ‘een soort oplichter’ noemt, iemand met ‘een vals paspoort, geen doopakte, geen stamboom’. Vervolgens worden allerlei andere inwoners van het stadje opgevoerd die eveneens ‘een soort oplichters’ zijn. Roth kleedt ze aan, als gendarme, burgemeester, bedelaar, doodgraver, lijk, glazenmaker, koetsier, miljonair, advocaat. Tussendoor benadrukt hij ook nog heel subtiel de tweeslachtigheid van het door hem bewonderde Habsburgse rijk: ‘Politieke partijen werden niet getolereerd. Er werd geen onderscheid gemaakt tussen mensen van verschillende nationaliteiten, omdat iedereen in alle talen sprak. Alleen de Joden werden herkend – aan hun kleding en aan hun superioriteit.’ Om te laten zien dat die superioriteit werd afgestraft, doet Roth weer zoiets briljants door te schrijven dat de niet-Joden soms kleine pogroms organiseren, maar dat die weer snel vergeten raken. ‘De dode Joden werden begraven, de beroofden ontkenden dat ze schade hadden geleden.’

Om het stadje belangrijker te maken dan het is, besluit de burgemeester een monument op te richten. Alle belangrijke steden in de wereld hebben dat tenslotte. Maar er doet zich een probleem voor, want er is geen historische inwoner te bedenken

die zo'n monument waardig is. Met veel moeite wordt een beroemdheid uit de 17de eeuw opgespoord, al is die geboren in een stadje zes mijl verderop.

Als toetje zijn er ook zes nieuwe delen van de Joseph Roth Edition van het Internationale Joseph Roth Genootschap in Wenen. Ze staan vol geannoteerde krantenartikelen, brieven en documenten van de schrijver uit de periode 1922-1923. Opnieuw onthullen ze allerlei wetenswaardigheden over de schrijver. Hoogtepunt is de geannoteerde editie van zijn roman *Das Spinnennetz* (1923), waarin je aan de hand van een meeloper ziet hoe extreem-rechtse samenzweersde de weg voor Hitler plaveien. Je kunt het zo op de wereld van nu toepassen.

Een versie van dit artikel verscheen ook in [de krant van 14 februari 2025](#).